

Роль викладача під час проведення занять такого типу дуже велика: необхідно навчити студентів самостійно мислити, аргументовано відстоювати свою точку зору. І такі вміння потрібно розвивати. Від викладача це потребує знання свого предмета, гнучкості у вирішенні різних питань та готовності їх вирішувати. Але це також означає, що позиційне заняття – засіб для розвитку мислення і самого викладача.

1. Веракса Н. Е. Модель позиционного обучения студентов. *Вопросы психологии*. 1994. № 3. С. 122–129.

2. Выготский Л. С. История развития высших психических функций. *Психология*. Москва, 2000. С. 512–755.

3. Выготский Л. С. Мышление и речь. Изд. 5, испр. Москва, 1999. 352 с.

Щур Станіслав Юрійович

студент факультету соціально-психологічної освіти та управління Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Єремєєва Ірина Анатоліївна

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин та туризму Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

ПРОБЛЕМИ БЮРОКРАТІЇ В ТЕОРІЯХ ВЛАДИ

Роль бюрократії в державних процесах є полідисциплінарною науковою проблемою, яку вивчають такі науки, як соціологія, політологія, психологія, економічна теорія тощо. Розробка однієї з найдетальніших теорій бюрократії належить німецькому соціологу, філософу, історичному Макс Веберу. Теорія М. Вебера ґрунтується на поділі бюрократії на три чистих типи легітимного панування: харизматичне, традиційне та легальне (раціонально-правове). Основним інструментом реалізації легальної влади Вебер вважає професійну компетентність суб'єктів влади, яка складеться з теоретичних знань та досвіду. Досвід трактується як уміння правильно прийняти максимально ефективно для певної ситуації рішення, тобто інтелектуальний досвід, що складається зі знань. Таким чином, саме знання формує легально-правову базу влади й додає необхідну для легітимності влади компетентність.

За Вебером, офіційні носії вищої влади в «західних раціональних державах» – королі, президенти, парламентарії – безпосередньо не здійснюють владу в силу своєї власної компетенції. Вебер навіть не припускає, що подібні політичні лідери в ідеалі повинні засновувати свій владний статус саме на компетентності. Раціональна бюрократія, за Вебером, утілює в собі легальний тип панування в найбільш чистому вигляді, і відбувається це тому, що в основі владного статусу чиновників лежать саме і, насамперед, знання та інтелектуальний досвід.

Чиновники рекрутуються до складу апарату управління винятково на основі своєї освіти, професіоналізму й компетентності, і ці якості постійно підтримують їхню владу. Важлива вимога, яку ставлять до чиновника раціонального типу, – «діяти, незважаючи на особи», «без гніву і пристрасті», відповідно до чітких формальних правил і в інтересах загальної справи. Це передбачає, що «ідеальний чиновник» не тільки має необхідні знання й уміння, але й керується у своїй діяльності службовим обов'язком та особливою «професійною» чи «становою» честю. У протилежному випадку бюрократичний апарат не зможе функціонувати належним чином, і раціональне панування утратить свою «чистоту».

На думку М. Вебера, у публічному управлінні існує вибір лише між «бюрократизацією» й «дилетантизацією» правління. Бюрократичне правління означає панування на основі знання. І в цьому полягає його специфічно раціональна основа. Своє могутнє становище при владі бюрократія підсилює саме за рахунок професійного та посадового (службового) знання: знання фактів, набуті під час просування по службі або «з документів». При цьому, як зазначає М. Вебер, управління непрофесіонала цим бюрократичним апаратом є обмеженим: професійний бюрократ, який постійно працює, у багатьох випадках перевершує тимчасового міністра-неспеціаліста у проведенні своєї волі. Наявна потреба в постійному, суворому, інтенсивному й передбаченому управлінні, яким його створив насамперед капіталізм (і без якого він ніяк не може існувати), зумовлює необхідність бюрократії як ядра для управління масами. Тільки маленьке підприємство, як він вважає, може обійтися без неї, оскільки лише приватна особа, зацікавлена у прибутку, а саме капіталістичний підприємець, перевершує бюрократію у професійному знанні та знанні фактів у своїй сфері інтересів. Таким чином, раціональну бюрократію М. Вебер називає найбільш ефективною формою управління в умовах панування капіталізму в економіці.

Концепція раціональної бюрократії Вебера пережила часи як повної підтримки, так і тотальної критики, в основі якої була неспроможність бюрократії забезпечити належні зв'язки з громадськістю та адаптуватися до змін зовнішнього середовища, забюрократизованість, вторинність результатів роботи щодо правил та принципів діяльності.

Сьогодні науковий спадок М. Вебера, як ніколи, стає важливим для розвитку публічного управління в Україні. І на це є кілька вагомих причин. Пе-

рша – це інформатизація процесів управління, що викликала необхідність, з одного боку, володіння особами, які працюють в органах влади, спеціальними інформаційними технологіями, з іншого – чіткого використання управліннями певних правил і процедур взаємодії. Друга – децентралізація управління. Збільшення ресурсів та влади на місцях зумовлює необхідність функціонування на рівні місцевих рад професійного апарату чиновників, які виконуватимуть свою роботу на безперервній (постійній) основі та володітимуть професійними управлінськими знаннями та вміннями. А з іншого боку, важливим є недопущення присвоєння деякими керівниками місцевих рад, «приватизації» сіл, селищ, міст, сприйняття ними своєї посади як довічної, а підлеглих – як слуг або підданих. Третя – демократизація публічного управління. Сьогодні громадськість намагається все більше контролювати дії чиновників. Особливу увагу прикуто до невикористання працівниками органів влади службового становища в особистих цілях та справедливого розподілу ресурсів. У такій ситуації веберівський «безособовий бюрократ» – це ідеал відданості справі, чесності та незаангажованості. Четверта – побудова в Україні правової держави. Варто відзначити, що одним із наріжних каменів європейської інтеграції України, стратегічною метою і водночас засобом реалізації реформ є побудова в правової держави. В її основі – повага до прав кожної людини та прийняття всіх управлінських рішень виключно у правовій площині. Виконання цих умов є можливим лише за панування раціональної бюрократії, що будує свою діяльність виключно на основі нормативно встановлених правил.

Отже, наукові розробки М. Вебера й досі не втрачають своєї актуальності та можуть слугувати основою для формування класу компетентних, професійних, відданих справі чиновників, які забезпечуватимуть наближення системи публічного управління в Україні до європейських стандартів. Аналіз наукової спадщини М. Вебера дозволяє відзначити актуальність його ідей, що стосуються організації та розвитку публічного управління, в Україні. Зокрема, концепція раціональної соціальної дії може слугувати теоретичною основою для розроблення різноманітних стратегій, програм та проєктів на державному, регіональному й місцевому рівні, а теорія раціональної бюрократії є методологічним інструментом для їхньої ефективної реалізації. Адже професійність, відповідальність, незалежність, точність, стійкість, дисципліна, надійність та висока інтенсивність праці представників органів влади виступають сьогодні запорукою успішної реалізації будь-яких управлінських рішень.

Таким чином, теорія раціональної бюрократії М. Вебера, не заперечуючи надбань сучасних наукових теорій, може виступити своєрідним архетипом для побудови такої моделі публічного управління, основу якої склали б професіоналізм, компетентність, незаангажованість, відданість справі працівників владних структур, чітка правова регламентація, організованість та ефективність діяльності всієї системи влади. Організаційно-правові механізми побудови та впровадження такої моделі в Україні стануть предметом по-

дальших досліджень.

Отже, Макс Вебер перший з усіх західних учених показав, що найбільш яскравим проявом «влади знання» в сучасній раціональній державі є влада саме бюрократичного апарату, так зване «бюрократичне панування». Він вивів ідеальний тип «раціональної бюрократії», чітко охарактеризував її основні риси й функції, показав особливості відносин бюрократії із суспільством і вищою владою та визначив межі влади самого управлінського апарату. Вебер розкрив і негативні аспекти «влади знання» в сучасному суспільстві, показавши, яку загрозу раціональному порядку несе бюрократизація та виділення бюрократії в окремий стан, що керує. Він запропонував і цілий ряд заходів проти посилення бюрократизації, причому деякі з них продемонстрували свою ефективність через багато років. Не можна, проте, заперечувати, що висновки Вебера містили й низку протиріч.

1. Грабар Н. С. Теорія раціональної бюрократії М. Вебера як архетип сучасних теорій публічного управління. *Теорія та практика державного управління*. 2016. Вип. 3. С. 37–43.
2. Єремєєва І. А. Проблеми бюрократії в контексті політологічних досліджень. *Гуманітарний журнал*. 2013. № 3. С. 30–40.
3. Копилов В. О. Теорія раціональної бюрократії Макса Вебера: соціально-філософська концептуалізація ідей влади знання. *Гуманітарний часопис*. 2005. № 3. С. 21–31.

Ядловська Ольга Степанівна

кандидат історичних наук,
доцент кафедри соціально
гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ДИСКРИМІНАЦІЇ

Питання гендерної паритетності залишається гостро актуальним на порядку денному соціально-політичної думки та її розвитку в українському суспільстві. Відразу зазначимо, що в цілому соціальні інститути нашої держави скеровані на побудову взаємовідносин в організаціях на засадах гендерної паритетності.

Це знаходить відображення у ряді законодавчих ініціатив, до прикладу, у Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок та чоловіків», прийнятому Верховною Радою України 8 вересня 2005 р. Як слушно зауважує І. Грицай, цей закон має ключове значення в законодавчому закріпленні (в Україні – *авт.*) ідеї гендерної рівності [1, с. 41].